

τι, ἐν γίγνεται, καὶ αὖθις παρέρχεται, ὅπως κενώσῃ ἐτέρῳ τὸν τόπον ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἢ κτίσις παρεδόθη τῇ ματαιότητι· διὸ δύναται τις εἰπεῖν μετὰ Σολομῶντος «ματαιότης ματαιότητων τὰ πάντα ματαιότης» διότι τοῖς πᾶσιν οὐδεὶς ἐνυπάρχει σκοπὸς, τοῖς πόνοις οὐδὲν τέλος, διότι αἰεὶ τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, πάντα τὰ ἀνθρώπινα κύκλος ἐστίν· ὁ χρόνος δὲ οὗτος, ὁ χρόνος τοῦδε τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ζῶμεν, ὅστις ἐπαναλαμβάνεται αἰδίως, χωρὶς νὰ ἀναγεννηθῇ νέος, δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν χειμᾶρον, ὅστις δὲν παύει βεῖον, καὶ αὐθιγόταν ἡρεμεῖ, βέει αἰεὶ, ὅτι νὰ σταθῇ δὲν δύναται, καὶ ἴστανται, ὅτι δὲν δύναται νὰ παρέλθῃ. Ἐν τῇ ἐπιπέδῃ φύσει πανταχοῦ στάσις, πανταχοῦ ἡρεμία· ἡ ὕλη κίνησις μετέστη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς εἰς πνευματικὸν κόσμον· οὕτω λοιπὸν προέρχεται, κατὰ Σχελλίγγιον, ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς καθαρὰ οὐσία, ὡς καθαρῶ συνειδῶτι, νέα κίνησις, ἡ ὁποία παράγαγε τὴν μυθολογίαν. Τὸ δὲ συνειδῶς ἰατρεύεται δι' ἀναίρεσιν τῆς ἐν αὐτῷ ἀντιθέσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀνήρесе τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν σχέσιν, μέλλει αὖθις ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ κίνησις αὕτη καλεῖται θεογονική, διότι τὸ συνειδῶς ἐστὶν ὅπερ μέλλει νὰ θέσῃ τὴν θεότητα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται τὴν θεότητα αὐτὴν νὰ μεταποιήσῃ, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ τὸν κόσμον, ἐναντιοῦται εἰς τὸ πάνσορον καὶ παντοδύναμον τοῦ Θεοῦ. Παραδεχόμενος λοιπὸν ὁ Σχελλίγγιος τὸν ἄνθρωπον ἀρχὴν νέας δημιουργίας, ἀποφαίνεται ὅτι ἡ γένεσις τῆς φύσεως ἀρχεται ἀπὸ τῆς βαθμηδὸν ὑποδουλώσεως τῆς πρώτης δυνάμειος ὑπὸ τὴν δευτέραν, αἱ δὲ βαθμίδες τῆς ὑποδουλώσεως εἰσὶ βαθμίδες τῆς δημιουργίας. Πρώτη δὲ βαθμὶς αὐτῆς ἐστὶν ἡ γένεσις τοῦ συστήματος τοῦ παντός, διότι τὰ οὐράνια σώματα κατέχονται εἰσέτι ὑπὸ τὴν πρώτην δυνάμιν, καὶ διὰ τοῦτο κινουῦνται αἰεὶ κύκλῳ, ἤγουν ματαίως· καθ' ὅν δὲ βαθμὸν ἡ πρώτη ὑποτάσσεται τῇ δευτέρᾳ, γίνονται καὶ τὰ ὄντα ἀνωτέρας φύσεως, οἷον ἀνέργα, ὀργανικὰ καὶ τέλος ὁ ἄνθρωπος, ὁ στέφανος τῆς δημιουργίας, ὁ μόνος τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐλεύθερος.

Ὁ σχελλίγγιος ἄριστος συγγέμων τὴν ὑλικὴν ἀρχὴν μετὰ τῆς λογικῆς τῶν ὄντων, θεωρεῖ τὰ ὄντα ὡς μὴ ὄντα, οὕτω δὲ ἀναιρεῖ τὸ πραγματικόν, καὶ ἀδυνατεῖ διὰ τοῦτο νὰ ἐξηγήσῃ τὴν εἰδικὴν διαφορὰν τῶν λογικῶν καὶ φυσικῶν, καὶ τὴν αἴσθησιν, τὴν φαντασίαν, τὴν μνήμην, τὴν βούλησιν καὶ τὸν νοῦν νὰ διακρίνη οὐσίᾳ ἀλλήλων· δὲν δύναται ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν συνοχὴν τῶν ὄντων μετὰ τοῦ ὄντως ὄντος πραγματικῆν, ἀλλὰ μόνον θεωρητικῆν, ὡς καὶ ἐν τῷ προτέρῳ αὐτοῦ συστήματι.

Μεταβιβάτων δὲ ἐντεῦθεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς μυθολογίας ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ μυθολογία ἐξηγεῖ αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὑπόθεσις αὕτη καθιστᾷ πᾶσαν φιλοσοφικὴν ὑπόθεσιν καὶ πᾶσαν ἀποκάλυψιν περιττήν.

Λαμβάνων δὲ ὑπόθεσιν τῆς μυθολογίας τὸν ἔμφυτον μονοθεϊσμόν ἀποφαίνεται περὶ αὐτοῦ λέγων, ὅτι οὗτος οὔτε θεϊσμός ἐῖναι, οὔτε ἀληθῆς μονοθεϊσμός, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ συνειδότης.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ συνειδότηι ἡ αὐτὴ κίνησις προέρχεται, ἡ ὁποία καὶ ἐν τῇ δημιουργίᾳ, ἔπεται ὅτι ἡ μυθολογία δὲν γεννᾶται ἔξωθεν, ἀλλ' ἔσωθεν, καὶ ἐπειδὴ διὰ τῶν αὐτῶν δυνάμεων, δι' ὧν καὶ ὁ κόσμος, δὲν εἶναι ἐξ ὑποκειμένου, ἀλλ' ἐξ ἀντικειμένου.

Ἐγειρομένη δὲ ἡ πρώτη δύναμις ἐν τῷ συνειδότηι, ἀποκλείει τὰς δύο ἄλλας· καὶ ὁ ἀποκλεισμός οὗτος παράγει τὴν διαδοχὴν αὐτῶν, αὐτὴ δὲ τὰς διαφόρους τῆς μυθολογίας περιόδους.

Καὶ πρώτη μὲν περίοδος εἶναι, ὅταν ἡ πρώτη δύναμις ἀποκλείῃ τὰς δύο ἄλλας, δευτέρα δὲ περίοδος ὅταν ἡ ἀποκλειστικότης αὕτη ἀναιρεθῇ καὶ ἡ πρώτη δύναμις γένηται ἐπιδεκτικὴ ὑποδουλώσεως ὑπὸ τὴν δευτέραν.

Ἢ δὲ τρίτη περίοδος, ὅταν αὐτὴ ὑποδουλωθῇ ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς τρίτης περιόδου ἄρχονται αἱ τελειότεραι μυθολογίαι, ἡ Αἴγυπτιακὴ, ἡ Ἰνδικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ.

Αὗται δὲ τῆς μυθολογίας αἱ περίοδοι ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας τῆς φύσεως περιόδους· ἐκ δὲ τῶν τριῶν τελειότερων, ἡ μὲν Αἴγυπτιακὴ διακρίνεται τῶν δύο ἄλλων, ὅτι ἐξ

αὐτῆ ἢ πρώτη δύναμις ἀναφαίνεται ἰσχυρῶς ἀνθισταμένη, ἢ δὲ ἰνδικῆ, ὅτι ἀπολέσας ὁ Ἰνδός, ἐν τῇ μεταβάσει πρὸς τὴν δευτέραν, τὴν πρώτην δύναμιν, τὴν βάσιν, κατέστη ἀσταθῆς, κλιθκῆς καὶ ἐπὶ τέλους δυστυχῆς, καὶ ἐπειδὴ μετὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης, συναπώλεσε καὶ τὸ τέλος, παριστᾷ ἑαυτῷ τὰ πάντα ἀπόκοπα, καὶ διὰ τοῦτο μάταια.

Μόνη δὲ ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία διατηρήσασα τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος εἶναι τελεία, καὶ ταῦτα διατηρήσασα ἀνύψωσε τὸν Ἕλληνα εἰς τὸ πνευματικόν· ὅτι δὲ τοῦτο διετήρησε καὶ εἰς τὸ πνευματικόν ἀνύψωσε, δεικνύει ἡ Ἀθηνᾶ, τὸ τέλος τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ὅπερ ἐστὶν ὄλος πνευματικὸν συνειδός· διότι ἡ Ἀθηνᾶ εἶναι τὸ εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθὸν συνειδός, καὶ διὰ τοῦτο γνωστικόν· ἡ ἀντίθεσις ἀνηρέθη ἐν αὐτῷ καὶ ἀντικατέστη ἡ ἐνάτης, ἢ ὅποια ἐστὶ τὸ ἐσωτερικόν, ἡ ἔννοια τῆς μυθολογίας. Αὐτὴ δὲ ἡ ἐσωτερικὴ ἔννοια τῆς μυθολογίας εἶναι τὰ μυστήρια, πορευόμενον τῶν ὁποίων ἦτο ὁ μονοθεϊσμός, διότι ἐν αὐτοῖς ἐδιδάσκετο ὅτι οἱ τρεῖς Διόνυσοι ἦσαν εἷς καὶ ὁ αὐτός. Ἐπειδὴ δὲ ὡς κοσμοκράτορες, ὅτι διαδοχικῶς, μάλιστα δὲ ὁ μὲν πρῶτος, ὁ ὤμηστος Διόνυσος, ὡς θεὸς τοῦ παρελθόντος, ὁ δὲ δεύτερος ὁ Σεμέλης, ὡς θεὸς τοῦ παρόντος, ὁ δὲ τρίτος, ὁ Ἴακχος, ὡς θεὸς τοῦ μέλλοντος. Αὐτὴ δὲ ἡ μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ συνειδύτος, παράγωγα ἐν αὐτῷ τὸ λυπηρὸν ἐκεῖνο αἶσθημα, ὅτι ποτὲ καὶ αὐτός ὁ κόσμος τῆς πολυθείας καταστραφήσεται, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ἡ πολιτεία, καθότι αὐτὴ ἐθελμελειοῦτο ἐπὶ τῆς πολυθείας, καὶ ἀναστήσεται ὁ ἀληθὴς θεός, ὁ τοῦ μέλλοντος, ἐξηγοῦν πληρέστατα τὸν τραγικὸν ἐκεῖνον τῶν Ἑλλήνων χαρακτῆρα, τὸν ἀγιάζοντα τῆς τέχνης, ἰδίως δὲ τῆς πλαστικῆς, τὰ ἀριστουργήματα, καθιστᾷ αὐτούς τῆς ὀρησκείας ἠρτημένους ἐνταυτῷ δὲ αὐτῆς καὶ ἐλευθέρους, καὶ δυνάμει τῆς ἐλευθερίας ταύτης δὲν ἐξωκλείσθη ὁ Ἕλληνας τῆς κοινῆς τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους προόδου, ἀλλ' ἐμνην ἐλεύθερος ἐν αὐτῇ· μόνη δὲ ἡ δημοσίευσις τῶν μυστηρίων, πρὸς τὸν μέλλοντα θεόν, ἀπηγορεύετο, διότι αὐτὴ καὶ μόνη ἐλογίζετο ἡ μεγίστη κατὰ τῆς πολιτείας προσβολή, καὶ

τὸ μέγιστον κατ' αὐτῆς κακούργημα. Ἐντεῦθεν δὲ τεκμαίρεται ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι καὶ τὰ μυστήρια ἦσαν εἰδὸς τι ἀποκαλύψεως, καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἐντεῦθεν δὲ μεταβαίνων ὁ Σχελλίγγιος εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀποκαλύψεως, διακρίνει αὐτὴν τῆς μυθολογίας λέγων ὅτι αἱ μὲν παραστάσεις τῆς μυθολογίας εἰσὶ γεννήματα κινήσεως ἀναγκαίας ἐν τῷ συνειδέτι, αἱ δὲ ἰδέαι τῆς ἀποκαλύψεως ἐπενήργουν ἐκτὸς τοῦ συνειδέτος, ὡς τις ἐλευθέραι αἰτία, ἐνεργοῦσα δι' ἀποφάσεως θείας· ἄρα ἡ ἀποκάλυψις ὑποτίθεται πρᾶξιν τινὰ ἐκτὸς τοῦ συνειδέτος, καὶ σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐκουσίως ὤρισεν. Ἡ ἐπιστήμη λοιπὸν ἐνταῦθα μεταβαίνει εἰς χῶρον ἀνώτερον τοῦ χῶρου τῆς μυθολογίας, διότι ἐν μὲν τῇ ἀποκαλύψει ὑπάρχει ἀπόφασις ἀπολύτως ἐλευθέραι, ἐν δὲ τῇ μυθολογίᾳ κινήσεις ἀναγκαίαι ἐν τῷ συνειδέτι.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ δευτέρα δύναμις, ἡ ὑποτάξασα τὴν πρώτην, διαμένει ἐν τῷ συνειδέτι, κώζει τὸ συνειδὸς ἐκ τῆς καταστροφῆς· ἐπειδὴ δὲ τὸ συνειδὸς διεσώθη, εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἐσώθη διὰ βουλήσεως ἐλευθέραι· καὶ ἡ ἐλευθέραι αὕτη βούλησις πρὸς σωτηρίαν τοῦ συνειδέτος δύναται μόνον ἐν τῷ Θεῷ νὰ ζητηθῇ. Πῶς ὅμως ἡ βούλησις αὕτη δύναται νὰ γνωρισθῇ;

Ἀφοῦ τὴν πτώσιν ἐκείνην ἐγνωρίσαμεν, κατὰ συνίπειαν τῆς ὁποίας ἡ σκοτεινὴ ἐκείνη δύναμις ἀνυψώθη κατὰ τῆς θείας βουλήσεως, εἶπετο καὶ τὴν ἀντικατάστασιν νὰ ἐννοήσωμεν, ἣν ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς· ταύτην ὅμως τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἀνθρωπίνης εἰκόνας δὲν δυνάμεθα ἄνευ ἀποκαλύψεως νὰ γνωρίσωμεν· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μυστήριον ὅτι ἡ ἀποκάλυψις αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο δι' ἰδίας βουλήσεως οὔτε νὰ ἀναγεννηθῇ οὔτε νὰ ἐλευθερωθῇ, ἔδειτο ἑτέρας τινὸς ὑπὲρ αὐτὸν δυνάμεως, ἡγρουν τῆς θείας βουλήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀποκάλυψις εἶναι τῷ Σχελλίγγιῳ γεγονὸς ἱστορικὸν καὶ ἀρχαιότερα παντὸς δόγματος δὲν δύναται αὐτῷ

ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως νὰ ἴναι δογματική, ἀλλὰ μόνον ἐπεξηγηματική, καὶ διὰ τοῦτο κατάλληλος πρὸς τοῦτο εἶναι μόνη ἡ φιλοσοφία ἐκείνη, ἡ ὁποία τὸν κόσμον ἐξηγεῖ ὡς συνέπειαν τῆς ἐλευθέρας τοῦ Θεοῦ βουλήσεως.

Εἶδόμεν, ὅτι εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας ἡ δευτέρα δύναμις ἐκ δυνάμεως ἐγένετο πρόσωπον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐγέρσεως τῆς πρώτης ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μετέστη αὔθις ἐκ προσώπου εἰς δύναμιν.

Μετὰ δὲ τῆς ἐγέρσεως τῆς πρώτης δυνάμεως ὅτι μεθίσταται οὐ μόνον τὸ δεύτερον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ ἀποκλείεται τοῦ πατρὸς καὶ γίνεται αὐτοῦ ἀνεξάρτητον. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχει τὴν αὐτὴν θέλησιν μετὰ τοῦ πατρὸς πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς προτέρας σχέσεως τῆς θείας ἐνότητος, εἶναι αὔθις ἐν μετὰ τοῦ πατρὸς, καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις τοῦ υἱοῦ ἐκτὸς τοῦ πατρὸς καθιστᾷ τὸν υἱὸν μεσίτην, καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην καταληπτὴν· διότι ἡ ἐνανθρώπησις εἶναι συνέπεια τῆς ἐκτὸς τοῦ πατρὸς ὑπάρξεως τοῦ υἱοῦ· καὶ ὅταν αὐτὴ ἡ ἐκτὸς ὕπαρξις ἀναιρεθῆ, τότε ἀναιρεῖται ἡ ἀντίθεσις καὶ τῆς τρίτης δυνάμεως, καὶ ἀποκαθίσταται ἡ θεία ἐνότης· ὁ δὲ Χριστὸς, ἀποπερατώσας τὸ αὐτοῦ ἔργον, περιεποιήσατο εἰς ἑαυτὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς υἱὸς Θεοῦ· καὶ ἐπειδὴ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναιρεῖ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἡγουν τὴν ἐκτὸς τοῦ πατρὸς ὕπαρξιν αὐτοῦ, λαμβάνει τὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως συνοικειωθεὶς τῷ συνειδύτι ἀναφανῆ ὡς Θεός.

Διὸ ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ Χριστολογίᾳ ἀποδεικνύει τρία τινὰ, α) τὴν προὔπαρξιν τοῦ Χριστοῦ ἐν σαρκί, β) τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ γ) τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ ἔθνησιν καὶ τῷ Ιουδαϊσμῷ, πλὴν ὅχι ὡς πρόσωπον, ἀλλὰ ὡς δύναμις, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἐν τῷ Ιουδαϊσμῷ ὑπῆρχεν ὡς μέλλον πρόσωπον· ἔπρεπε δὲ νὰ ὑπάρχη ἐν τῷ ἔθνησιν καὶ τῷ Ιουδαϊσμῷ ὁ Χριστὸς, πλὴν ὡς δύναμις, ὅπως κατανικήσῃ τὴν πρώτην δύναμιν, τοῦλάχιστον ἐξωτερικῶς, διότι ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐσωτερικῶς κατανικᾶται μόνον ἐν τῷ Χριστῷ.

στιανισμῶ, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ ἐξίλεοῦται ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου ἐντελῶς· ἐπειδὴ δὲ ἄνευ τῆς κατανικήσεως τῆς πρώτης, καὶ τῆς ἐξίλεώσεως τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος ἤθελε καταστραφῆ, γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ ἐνανθρώπησις ἠθικῶς ἦτον ἀναγκαία.

Ὡς κυριωτέραν δὲ τῆς ἐνανθρωπήσεως αἰτίαν ἐκλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος τὴν βούλησιν τοῦ δευτέρου προσώπου, καὶ ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ὕλην τῆς ἐνανθρωπήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν ὕλην ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει σχετικῶς, ἡγουν ὡς πρὸς τι ἀνώτερον, παραδέχεται καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι τὸ δεύτερον πρόσωπον ἐγένετο ἄνθρωπος κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ τρίτον, τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Ὁ Σχελλίγγιος δηλονότι ὑποτίθεται τὸν λόγον οὔτε θεὸν οὔτε ἄνθρωπον, ἀλλὰ φύσιν τινὰ ἰδίαν, ἣτις δὲν δύναται θεὸς νὰ κληθῆ, ὅτι ἐστὶ παρά τὸν θεόν, οὔτε ἄνθρωπος, διότι τότε ἔπρεπε νὰ ἦναι κτίσμα, ὡς τοῦτο φανερόν, ἀλλ' ὅτι ἡ ἰδία αὕτη φύσις τίθησιν ἑαυτὴν ὡς θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ ἀπὸ τοῦδε ἐν δυαδί φύσεσι· διὰ τῆς μεταβάσεως δὲ τοῦ ἐν μορφῇ Θεοῦ εἰς ἄνθρωπον ἐλευθεροῦται τὸ θεῖον ἐκουσίως καὶ ἐμφανίζεται ὡς θεῖον· ὥστε ἡ ἐνανθρώπησις δεικνύει, ὅτι τὸ ἐν πρόσωπον ἐν δυαδί φύσεσιν ὑπάρχει, καὶ ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ διαίρεσει συνίσταται κυρίως ἡ ἐνανθρώπησις· ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἐξ ἐνὸς ὑποκειμένου προέρχεται, γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ ἐνότης τοῦ προσώπου ὑφίσταται μετὰ τῆς διαίρεσεως· καὶ τοῦτο κυρίως ζητεῖται ν' ἀποδειχθῆ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει ἐστὶ θεὸς ἅμα δὲ καὶ ἄνθρωπος ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ.

Ἐὰν δὲν ἦτον ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ φανερωθῆ οὐδὲ ὡς θεός. Ἄρα ἡ ἐνανθρώπησις ἐστὶ καὶ φυσικῶς ἀναγκαία. Ὁ Χριστὸς δὲ ὡς πρὸς τὸ θεῖον θεωρεῖ ἑαυτὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ τοῦτο πάντα καὶ λεγόμενα καὶ πραττόμενα αὐτοῦ ἀνέφερον εἰς τὸν πατέρα, καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ ὑποταγῆς μέχρι θανάτου χέκτηται τὸ θεῖον, καὶ διὰ τοῦ Θεοῦ θαυματουργεῖ.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑποταγὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Χρισ-

στοῦ γίνεται φανερόν, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία καὶ τῆς διαρκείας τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας αὐτοῦ ζωῆς.

Ἡ μεγίστη δὲ ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ Χριστοῦ ὑποταγῆς εἶναι ὁ ἐκούσιος ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ θάνατος, διότι δι' αὐτοῦ κατενικήθη ἡ πρώτη ἐκείνη δύναμις, καὶ ἀνῆρέθη πᾶσα αὐτῆς ἀντίστασις καὶ πᾶσα ἀπακλειστικότης καὶ αὐθουπαρξία, μετ' αὐτῆς δὲ ἔπαυσε καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ κυρίου. Ὁ Χριστὸς δὲ εἰς τόπον ἡμῶν ἀποθανών, δὲν ἀπέθανεν ἕτερον θάνατον, ἢ ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἕκαστος ἄνθρωπος ἀποθνήσκει. Περὶ δὲ τῆς φύσεως τοῦ θανάτου τρεῖς εἰσὶν ἐν γένει παραστάσεις, ἡ ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα χωρίζονται ἀλλήλων, ἡ δοξασία ὅμως αὕτη ὑποτίθεται, ὅτι μόνον τὸ ἐν διαμένει, ἡ ὅτι ὁ θάνατος εἶναι μετουσία, ἀλλὰ τότε ἀναιρεῖται πᾶσα μετὰ τὸ σῶματος καὶ ψυχῆς διαφορὰ, ἡ τέλος, μετὰ Σχελλιγγίου, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι δύο διάφοροι τοῦ ὑποκειμένου καταστάσεις, ἐπομένως τὸ αὐτὸ αἰεὶ διαμένει ὑποκείμενον.

Ἐντεῦθεν δὲ ἔπεται, ὅτι ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τρεῖς περιόδους, τὴν τοῦ νῦν βίου, τὴν τοῦ θανάτου, ὅπου σῶμα καὶ πνεῦμα χωρίζονται, καὶ τὴν τρίτην, τὴν τῆς ἀναστάσεως, ὅπου σῶμα καὶ πνεῦμα ἀλλήλοις συνδέονται.

Αἱ τρεῖς τοῦ Χριστοῦ ἡμέραι, ἡ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἡ τοῦ θανάτου, καὶ ἡ τῆς ἀναστάσεως, ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας τοῦ ὕλου ἀνθρωπίνου βίου περιόδους, καὶ τὰ τρία ταῦτα, ἡ γέννησις, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ ἀνεκτίμητον πάντων τῶν γεγονότων, ἡ κλεῖς τῆς ὅλης τοῦ ἀνθρώπου ἱστορίας.

Ἐντεῦθεν δὲ ἀποδείκνυται ἐν ταύτῳ, ὅτι ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας δὲν δύναται ἄνευ τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης ἱστορίας νὰ καθιδρυθῇ.

Τὸ νόημα δὲ τῆς ἀναστάσεως εἶναι, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔπαυσεν ὡς ἄνθρωπος· μόνον δὲ ὡς τοῦ Θεοῦ ἀνεξάρτητος καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡδύνατο νὰ ᾖ μεσίτης· καὶ μόνον ἐν ἀρχῇ Θεὸς ὡς ἡδύνατο αὐθις νὰ γένηται Θεός· διότι ἄλλως ἤθελεν εἶναι ἀποθέρισις ἀνθρώπου τινός· καὶ μόνος Θεὸς ὡς ἡδύνατο νὰ

δοξασθῆ καὶ κάθηται ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, τούτέστι νὰ ἴηται ἐν μετ' αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι θεωρία, ἀλλὰ ἱστορία πραγματικῆ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ κύριον τοῦ χριστιανισμοῦ περιεχόμενον δὲν εἶναι τὸ δόγμα, ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ αἱ πράξεις τοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ ἐνέργεια αὐτοῦ ἦν εἰς τὸ νὰ περιποιήσῃ ἡμῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα, διότι δι' αὐτοῦ τελειοποιεῖται ἡ ἀναγέννησις, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐλευθεροῦται ἐντελῶς πάσης ἐξουσίας, καὶ μεταφέρεται εἰς τὸ βασίλειον τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ βασίλειον τῆς ἐλευθερίας.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος τὴν μυθολογίαν καὶ τὰ μυστήρια θεωρεῖ ὡς ἀνάλογον προϊόν τῆς δημιουργίας, καὶ ἐπανάληψιν αὐτῆς, καὶ συνεπῶς δευτέραν δημιουργίαν, λαβοῦσαν χώραν ἐν τῷ συνειδότι τοῦ ἀνθρώπου· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ δημιουργίᾳ παραδέχεται περιόδους αὐτῆς, παραδέχεται καὶ ἐν τῇ μυθολογίᾳ περιόδους, ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς τῆς δημιουργίας, π. χ. ἡ λατρεία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν αὐρανίων σωμάτων ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ παντὸς, ἡ λατρεία λίθων καὶ λοιπῶν πρὸς τὴν τῶν ἀνοργάνων, ἡ τῶν φυτῶν καὶ ζώων πρὸς τὴν τῶν ὀργανικῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον τῶν ἐθνῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς μίαν τῶν ἐποχῶν τῆς δημιουργίας, λογίζεται ἡ πρόοδος αὐτῶν κατὰ τὴν ἀντίστοιχον τῆς δημιουργίας περίοδον.

Ἐὰν δὲ αἱ διάφοροι τῶν μυθολογιῶν ἐποχαὶ ἀντιστοιχῶσι πρὸς τὰς διαφόρους τῆς δημιουργίας ἐποχὰς, ἔπρεπεν ὁ Σχελλίγγιος συνεπῶς καὶ τὸν χριστιανισμὸν νὰ θεωρήσῃ, καθότι αὐτὸν συνεχίζει τῷ ἐθνισμῷ καὶ ἰουδαϊσμῷ, πρὸς μίαν τῆς δημιουργίας περίοδον ἀντίστοιχον, πρὸς τὴν περίοδον τῆς τοῦ ἀνθρώπου γεννήσεως.

Ἐὰν τοῦτο ἐποίει, ὑπερ συνεπῶς ἔδει, ἤθελεν ἀναγνωρίσει καὶ ἐξηγήσει τὴν ὕλην τοῦ Χριστοῦ ἱστορίαν ὡς ἱστορίαν τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου βίου.

Ἐὰν τοῦτο ἐποίει, τότε ἤθελεν ἀληθῶς τηρήσει τὴν συνέχειαν τῆς θρησκείας, καὶ διὰ τῆς συνέχειας ἤθελε καὶ ἡ ἀπά-

καλύψει καταληφθῆ, τότε ἡ μὲν μυθολογία δὲν ἤθελε παρίστανται φυσική, ἡ δὲ ἀποκάλυψις ὑπερφυσική, μηδεμίαν ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν λόγον, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην κατάληψιν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σχελλίγγιος τὴν πρώτην δύναμιν συγχέει μετὰ τῆς σοφίας, τοῦτέστι τὴν ὕλικήν δὲν ἀναγνωρίζει ὡς πραγματικὴν, ἔπεται, ὅτι καὶ ὁ ἔθνισμός, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ χριστιανισμός πρέπει ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἔχει σημασίαν θεωρητικὴν· ἐάν δὲ ἡ πραγματικὴ βάσις τοῦ ἔθνισμοῦ ἀναιρεθῆ, πρέπει καὶ ἡ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἂν τοῦ χριστιανισμοῦ, τότε ἀναιρεῖται ὁ χριστιανισμός ὡς γεγονός καὶ ἀποδείκνυται θεωρία.

Μετὰ δὲ τὴν χριστολογία γίνεται λόγος ὁ Σχελλίγγιος καὶ περὶ τοῦ Σασανᾶ, ἀποδεικνύων, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι δημιουργήματα, ἐπομένως, ὅτι ἀρχικῶς δὲν ἦτο κακός, διότι τότε ἤθελεν εἶναι ἀντίθεος. Ἀρχὴ δὲ ὧν γεννᾶται ἐν τῷ συνειδότη, ἄρα δὲν εἶναι ὄν ἀρχικόν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀνθρώπου γεννηθέν. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸν ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει καὶ τοῦ κόσμου ἀρχὴν, ἐξάγει αὐτὸν ἐξ ἀντικειμένου μὲν ὡς τὴν ὄργην τοῦ κυρίου, ἐξ ὑποκειμένου δὲ ὡς τὸν Σατανᾶν.

Ὁ Σχελλίγγιος ποιεῖται λόγος καὶ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἀγγέλων, ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ ἦσαν δημιουργήματα, ἀλλὰ τινὲς μὲν δυνάμεις καθαρᾷ, τινὲς δὲ ἐνέργειαι, καὶ ὅτι ὅσοι ὠρίσθησαν νὰ μείνωσι δυνάμεις ἢ ἐνέργειαι, καὶ διέμειναν, εἰσὶν ἀγαθοί, ὅσοι δὲ τὸ ἐναντίον, κακοί· διὸ ἀγαθοὶ εἰσὶν οἱ ὑπερβοῦντες τὴν θεϊαν βούλησιν, οἱ δ' αὐτῇ ἐναντιούμενοι κακοί· κακοὶ ὅμως ἐγένοντο διὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περὶ Σατανᾶ θεωρίᾳ συγχέων ὁ Σχελλίγγιος αὐτὸν μετὰ τῆς πρώτης δυνάμεως, τοῦ ὑποκειμένου τῆς δημιουργίας, συγχέει αὐτὸν μετὰ τοῦ πρώτου προσώπου καὶ τῆς σοφίας· διότι καὶ ἂν διάφορος, ἐστὶν ὅμως ὁ αὐτὸς οὐσίᾳ μετ' αὐτῶν.

Ταῦτα δὲ πάντα ἀποδεικνύουσι ὅτι τοῦ Σχελλίγγιου τὸ σύστημα στερούμενον τῆς φυσικῆς ἀρχῆς δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ δώσῃ καὶ τὴν περὶ τούτου ἐξήγησιν ἐπαρκῆ.

Μεταβαίνων δὲ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας εἰς τὴν ἐξωτερικὴν

κὴν τῆς ἐκκλησίας παραδέχεται καὶ ἐν αὐτῇ γέννησιν ἀνάπτου-
ξιν καὶ τέλος. Ταύτας δὲ τὰς τρεῖς τῆς ἐκκλησίας περιόδους
λέγει ὅτι ἀντιπροσωπεύουσιν οἱ τρεῖς τῆς ἐκκλησίας ἀπόστολοι,
ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης.

Ὁ Πέτρος ὡς θεμέλιον τῆς ἐκκλησίας φέρει τὸν οὐσιώδη τῆς
ἐκκλησίας χαρακτῆρα. Εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην τοῦ Πέτρου
συγκαταλέγει καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία δὲν ἀνε-
πτύχθη, ἀλλ' ἔμεινεν ἀποκεκλεισμένη κατ' ἀντίθεσιν τῆς Πα-
πικῆς ἐκκλησίας, καὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Ὁ Παῦλος δὲ φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦ πυροειδοῦς, τοῦ πνευ-
ματικοῦ· δι' αὐτοῦ ἀνεπτύχθη νέα ἀρχὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς
τοῦ Πέτρου ἀνεξάρτητος, καὶ ἡ νέα αὐτῇ ἀρχὴ παρήγαγε τὴν ὑπὸ
Λουθήρου θερησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἐπειδὴ δὲ μόνος ὁ Πέτρος
βλέπει πρὸς τὸ παρελθόν, ποιεῖται διὰ τοῦτο καὶ μόνος λόγον
περὶ τοῦ παρελθόντος· ἐὰν δὲ ὁ Παῦλος βλέπει εἰς τὸ παρὸν,
βλέπει μόνος ὁ Ἰωάννης εἰς τὸ μέλλον, διὸ καὶ μόνος ὁμιλεῖ
περὶ τοῦ μέλλοντος, τοῦ εἰς ποιμὴν, μία ποίμνη, κτλ. περὶ παύ-
σεως τῆς ἐπὶ μέρους γνώσεως, τῆς ἀλλογλωσσίας, κτλ.

Ἡ ἐκκλησία ὅμως τοῦ Παύλου ἔπρεπε, τηρήσασα τὴν βάσιν,
νὰ οἰκοδομήσῃ ἐπ' αὐτῆς, καὶ οὕτως ἀμφότεραι αἱ ἐκκλησίαι
ἔπρεπε νὰ μείνωσι μία ἐκκλησία, ὡς ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος
ἐνὸς ἦσαν ἀπόστολοι, τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ἐμφότεραι αἱ ἐκκλησίαι ἔμειναν καχωρισμέναι ἀλ-
λήλων, προσδοκᾷ ὁ Σχελλίγγιος καὶ τρίτην ἐκκλησίαν τότε, ὅταν
ἡ ἐνότης αὐτῶν καταληφθῇ.

Αὐτὴ δὲ ἡ ἐλπιζομένη περίοδος εἶναι ἡ περίοδος τῆς ἐκκλη-
σίας Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου· καὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη τοῦ Ἰωάννου
ἔσται τὸ ἀληθὲς πάνθεον τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Τότε δὲ,
ὅταν ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι ἐνωθῶσιν εἰς μίαν ὁμοῦ, τὴν τοῦ Ἰωάν-
νου, ἔσται μία ποίμνη, εἰς ποιμὴν.

Ἐκθέσαντες δὲ καὶ τὰς τρεῖς τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ Σελλιγγίου
ἐναπτύξεως περιόδους εὔρομεν, ὅτι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ὁ Σχελλίγ-
γιος ὑπερτέρησε τὸν Φίχθιον καὶ τὸν Κάντιον, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ
τὸν Σπινόζαν, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ἀποφηνάμενος τὴν ὅλην φιλοσοφίαν

ἀπὸ Καρτεσίου μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ προπαιδευτικὴν τῆς νεωτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας, ἀρχὴν δὲ αὐτῆς τὸ θετικὸν ὄν, ἐξ οὗ ἡ δημιουργία πρᾶξις ἐλευθέρα ἐξηγεῖται, ὑπερτέρησε καὶ τὸν Ἐγγλον· ἄρα ὑπερτέρησεν ἅπαντας τοὺς νεωτέρους, καὶ τοὺς πρότερον καὶ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ.

Τοιαύτην δὲ ἀρχὴν ἐκφράσας μέγα τι τῆ ἀληθείᾳ ἐξέφρασε, διότι δι' αὐτῆς ἠλπίζετο νὰ ἀντικατασταθῇ καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ βίου ἡ πραγματικὴ ἀξία· δι' αὐτῆς νέα ἔποψις νὰ εἰσαχθῇ εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας· δι' αὐτῆς καὶ ἡ μυθολογία ἀποκατέστη ἐπιστήμη, διὰ δὲ τῆς μυθολογίας ἀπεκτιήθη ἐκτεταμένη πεῖρα, καὶ ὁ κενὸς ἐκεῖνος τόπος μεταξὺ ὑπεριστορικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐποχῆς ἐπληρώθη πραγματικαῖς γνώσεσιν· ἡ ἱστορία κατέστη ὅλον τι ὀργανικόν· ἡ θρησκεία ἀπέκτησε βάσιν πραγματικὴν, καὶ ἡ πολιτεία.

Ταῦτα πάντα ἀναδεικνύουσι τὸν ἄνδρα μέγαν, καὶ δικαίως κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, ὡς τὸν μέγιστον τῆς ἐποχῆς φιλόσοφον.

Καὶ ἂν ὁ Καρτέσιος τὴν διανοητικὴν πορείαν τῶν νεωτέρων χρόνων ἐν Γερμανίᾳ διέγραψε, καὶ ἂν ὁ Σπινόζας τὴν ἐξ ὑποκειμένου τοῦ Καρτεσίου πορείαν εἰς τὴν ἐξ ἀντικειμένου μετέβαλε, καὶ ἂν ὁ Κάντιος τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν καθίδρυσεν, ἂν ὁ Φίχθιος εἰς ἐπιστημολογίαν ἀνύψωσεν, ἄρα ἕκαστος μίαν καὶ μόνην ἀντιπροσωπεύει ἔποψιν, ὁ Σχελλίγγιος ὅμως οὐ μόνον δὲν μετέβη ἀπὸ τοῦ Φίχθιου εἰς τοῦ Σπινόζου πῆλιν ἔποψιν, ἤγουν ἐκ τοῦ ἐξ ὑποκειμένου εἰς τὸ ἐξ ἀντικειμένου, ἀλλὰ ἀνυψώθη καὶ εἰς ὅλως νέαν ἔποψιν, τῆς προτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας ὅλως διαφέρουσαν.

Καὶ ἂν ἡ νεωτάτη αὐτοῦ φιλοσοφία πολλὰς ἔχει ἐλλείψεις, ὡς ἀπεδείξαμεν, αἵτινες προέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς μεθόδου τῆς προτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας, ἣν παρέλαβε καὶ εἰς αὐτὴν, διορθουμένη ὅμως, καθ' ὃν ὑπεδείξαμεν τρόπον, εἶναι ἱκανὴ καὶ τὴν φιλοσοφίαν ν' ἀπαλλάξῃ πάσης δεινῆς θέσεως, αὐτῇ ἐλευθέραν δίδουσα ἀνάπτυξιν, καὶ τῇ βίῳ ἠθικὴν καὶ ἐδραίαν βάσιν.

Καὶ ἂν καθ' ἑλοκλήριαν ὅλα ταῦτα δὲν κατάρθωσεν ὁ Σχελ-
λίγγιος, ἀπέβλεπεν ὁμῶς εἰς τοῦτο, καὶ εἰς τοῦτο ὕλαις δυνά-
μεσιν ἠγωνίζετο· καὶ χάριν τούτου καταφρονήσας τὰ πρόσ-
καιρα ἀγαθὰ, καὶ τὴν προσωρινὴν δόξαν, ἀφιερῶθη ὅλως εἰς τὴν
ἐπιστήμην.

Ἡ βούλησις τὴν ὁποίαν κατέστησεν ἀρχὴν τῆς νεωτάτης
αὐτοῦ φιλοσοφίας, ἡ ἀγνή βούλησις, εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ αὐτοῦ
φύσις, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ἀτομικὸν τοῦ χαρακτῆρός του. Ἐπειδὴ
δὲ ἡ βούλησις ἔσται ἡ βᾶσις τῆς ἐλευθερίας, ἀπῆτει ὁ Σχελ-
λίγγιος ἐν ἅπασιν ἐλευθερίαν, καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμασι, καὶ ἐν
τῷ βίῳ· διότι ἦτο πληροφορημένος, ὅτι ἡ ἐλευθερία ποιοῦσα
τὸν βίον εὐδαίμονα, προάγει καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ ὅτι ἄνευ
ἐλευθερίας ἀληθῆς παιδείας ν' ἀποκτηθῆ εἶναι ἀδύνατον· ἄνευ
ἐλευθερίας ἡ ἀρξάμενη τῶν ἐπιστημῶν μεταρρύθμισις κατα-
στρέφεται.

Ἰπὸ τοιούτων ἀρχῶν ἐμπνεόμενος συνεβούλευε, καὶ ἐν τοῖς
συγγράμμασι καὶ ἐν ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ, καὶ τοὺς νέους
νὰ δίδωνται εἰς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην, καὶ νὰ ἀσχολῶνται περὶ
αὐτὴν αὐτῆς ἕνεκεν, καὶ τοὺς ἄρχοντας, ἀντὶ τῆς ἐπιπολαίου
παιδείσεως, νὰ ἐμψυχόνωσι τὴν σοβαρὰν καὶ τὴν βαθεῖαν ἐπι-
στήμην, διότι, προστατεύοντες τὴν ἐπιπόλαιον παιδείαν, καὶ
τὴν ἀνικανότητα, καταστρέφουσι τὴν ἀνώτερον τοῦ ἀνθρωπί-
νου πνεύματος πρόδον· αὐτὴν δὲ καταστρέφοντες μορφόνουσιν
ἀνθρώπους ἡμιμαθεῖς, καὶ διὰ τοῦτο τῇ πολιτείᾳ ἐπιζημίους·
ὑποτιθέμενος δὲ ὅλας τὰς ἐπιστήμας συνεχομέναις ἀλλήλαις
ἐθεώρει τὴν προαγωγὴν μιᾶς προαγωγῆς ὅλων, τὸ δὲ κώλυμα
μιᾶς κώλυμα ἁπασῶν, καὶ μιᾶς φθειρομένης ὅτι ὅλαι αἱ ἄλ-
λαι συμπάσχουσιν ἀλλήλαις· μιᾶς δὲ μετασχούσης ἐλευθερίας
ὅλαι συναισθάνονται ἑαυτὰς προαγομένας καὶ ἀκμαζούσας.

Ὅσον δὲ ἠγάπα τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην καὶ τοὺς ἀληθεῖς ἐπι-
στήμονας, τοσοῦτον ἐμίσει τὸναντίον καὶ ἀπεστρέφετο τὴν
ψευδῆ καὶ τὴν ἐπιπόλαιον μάθησιν, καὶ τοὺς ἡμιμαθεῖς· ἀπόδειξις
τῶν ἡμῶν λεγομένων εἰσὶν αὐτὰ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἰδίως
δὲ ἡ περὶ μεθόδου τῆς ἀκαδημαϊκῆς σπουδῆς αὐτοῦ πραγματεία.

Ἡμεῖς δὲ δώσαντες ὀλίκην τινα ἔποιψεν τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀναπτύξεως (διότι ἄλλαχού ἐπραγματεύθημεν ἐν ἐκτάσει περὶ τῶν συστημάτων αὐτοῦ), ἐξ αὐτῆς δὲ καταδείξαντες τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τε τοὺς πρότερον καὶ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ φιλοσόφους, ἐξ αὐτῆς δὲ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίαν τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ, ἐλπίζομεν, ὅτι ἐξεπληρώσαμεν τὸν σκοπὸν, ὃν προσθέμεθα.

Μετὰ δὲ τῆς τοῦ σκοποῦ τούτου ἐκπληρώσεως ἀπονέμοιμεν τῷ σεβαστῷ ἡμῶν διδασκάλῳ τὸν ὀφειλόμενον φόρον. (1).

Καὶ ἂν εἰς ἄλλο δὲν συνετελέσαμεν, πεποίθαμεν ὅμως, ὅτι τὴν ἀσθενῆ σφαιρὴν φωνήν, τὴν ὑψωθείσαν ὑπὲρ τοῦ μεγίστου τῆς ἐποχῆς φιλοσόφου, ὁ πεφωτισμένος κόσμος μετὰ πλείστης ὑποδεχόμενος τῆς εὐμενείας, διότι ἡ φωνὴ αὕτη ὑψοῦται ἐξ Ἑλλάδος, ἐξ ἔθνους ἀρτισυστάτου μὲν, πλὴν τείνοντος εἰς τὸ νῦν κατασταθῆ καὶ μέλος τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας συντελεστικόν, καὶ τῆς συμπαθείας καὶ εὐνοίας αὐτῆς νῦν φανῆ ἄξιον.

Ἐῖθε μόνον καὶ τὸ ἔθνος τοῦτο νῦν ἀξιώθῃ εὐτυχαστέρων ἐποχῶν, αἵτινες γεννώσι τοὺς τοιοῦτους ἀνδρας, τοὺς διαμένοντας εἰς ἀεὶ τὸ καύχημα τῶν πατρίδων των.

---

(1) Ἀνεξάλειπτος διαμενῆ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ἡ ἐγνωμοσύνη καὶ οἰκία τὰς παροδόσεις τοῦ ἀνδρὸς, τῶν ὁποίων ἐπτά ὄλα ἔτη νῦν ἀκροασθῶμεν εὐτυχίσταμεν, καὶ διὰ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς στοργὴν ὥστε εὐχόμεθα, μετὰ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων κυρίου Κ. Ἀσωπίου νῦν διατηρηθῆ καὶ παρ' ἡμῖν ἐκ μὲν τῶν διδασκόμετων πρὸς τοὺς διδασκομένους ἢ πατρικὴ στοργή, ἐκ δὲ τῶν διδασκομένων πρὸς τοὺς διδασκοντας τὸ σεβᾶς καὶ ἡ ἀφοσίωσις· διότι ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ οἰκειότης (ὅπερ θεωρεῖται ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς Ὀλλανδικῆς σχολῆς, ὅπερ ὁμως διατηρεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ὁ μέγας φιλόσοφος διέτρηται πρὸς τοὺς γνησίους αὐτοῦ μαθητάς) οὐ μόνον αὖξει καὶ τῶν διδασκόμετων καὶ τῶν διδασκομένων τὸν ἔρωτα πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ γίνεται πρόξενος καὶ τῆς προαγωγῆς αὐτῶν. (ἴδ' σελ. ροβ'. σσμ. 1. τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφῶν ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου. Ἀθήναι 1850).